

Fries Erfgoed Collectief

Concept

Kennissessie 2 Verkennen natuurinclusieve landbouw

Groen Parklandschap Trynwâlden (GLB Planvorming gebiedsontwikkeling Fryslân)

Datum 6 oktober 2025
Locatie Café Moarkswâl, Aldtsjerk
Kenmerk 755 04 308 251007

Aanwezigen	Tjerk Hof	Agrariër
	Mark Bosloper	Gemeente Tytsjerksteradiel
	Anne Pieter Nicolai	Gemeente Tytsjerksteradiel
	Marten Sikkema	It Fryske Gea
	Evert Veenstra	Firma Veenstra
	Jeffrey Huizinga	Staatsbosbeheer
	Greetje Mast	Landschapsbeheer Friesland
	Uitzen de Vries	Agrariër
	Betsy Steenbeek	VOF It Deel
	Almar Wimer Siebenga	Agrariër
	Henk Oud	Vereniging NFW, Wald en Fenne
	Ali Jetske Hoogland	Vereniging NFW, Wald en Fenne
	Ruud de Jong	Stichting Cultuur Landschap Trynwâlden
	Thomas de Vries	Agro Seldsum
	Bar van der Steege	Maatschap Van der Steege
	Reinier van der Steege	Maatschap Van der Steege
	Dhr. Faber	Agrariër
	Els van der Laan	Fries Erfgoed Collectief
	Jelle Schotanus	Fries Erfgoed Collectief
	Hannah Postma	Fries Erfgoed Collectief
Afwezig	Bert van der Kooi	Agrariër
	Wypkje van Dam	Agrariër
	Reg van den Berg	Het Boerenlandgoed
	Froukje Grijpstra	Wetterskip Fryslân

1. Inleiding

Tijdens de kennissessie Verkennen natuurinclusieve landbouw is met diverse gebiedspartijen gesproken over de huidige uitdagingen en toekomstige kansen voor natuurinclusieve landbouw in de Trynwâlden. Het doel van de sessie is om het herstel van biodiversiteit, natuur en kavelruil te verkennen. En om te verkennen welke maatregelen op korte en lange termijn kansrijk zijn.

2. Opening Els van der Laan

Els van der Laan opent de sessie en heet iedereen welkom. Vervolgens wordt er een kort voorstelrondje gedaan, waarna Els het thema van de sessie introduceert en een terugkoppeling maakt met de kennissessie Verbeteren water- en bodemsysteem van 25 september.

Uit deze sessie bleek dat waterkwaliteit en -kwantiteit en een gezonde bodem zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Deze thema's kunnen alleen in samenhang effectief worden aangepakt. Er is kennis, ervaring en betrokkenheid aanwezig bij de verschillende partijen om de vertaling van ideeën naar concrete, uitvoerbare maatregelen uit te werken. Het benadrukt de noodzaak van een gezamenlijke aanpak.

Op korte termijn liggen er kansen om met relatief eenvoudige maatregelen, zoals flexibel peilbeheer, lokale retentiegebieden en kleinschalige pilots, snel resultaat te boeken. Deze quick wins zijn niet alleen belangrijk om de eerste effecten zichtbaar te maken, maar ook om vertrouwen en draagvlak te creëren bij boeren, natuurorganisaties en andere betrokkenen. Een tastbaar resultaat motiveert partijen om actief mee te blijven denken en werken.

Tegelijkertijd is het onvermijdelijk dat er op de langere termijn ingrijpendere keuzes gemaakt moeten worden. Deze keuzes zullen niet altijd eenvoudig zijn, maar zijn noodzakelijk om een toekomstbestendig en veerkrachtig watersysteem te realiseren.

Tijdens deze sessie werd ook duidelijk dat een helder en transparant proces is en belangrijke voorwaarde is voor succes. Goede communicatie, verwachtingsmanagement en duidelijke rolverdeling (bijvoorbeeld via gebiedscommissies en trekkers) zijn cruciaal om draagvlak te behouden. Daarbij is het van belang dat niet alleen overheden en waterschappen, maar juist ook boeren en bewoners structureel betrokken worden. Hun kennis van de praktijk en hun bereidheid tot samenwerking bepalen in hoge mate of de voorgestelde maatregelen kans van slagen hebben.

Samenvattend is er een solide basis nodig om gezamenlijk stappen vooruit te zetten, mits er balans wordt gevonden tussen korte termijn maatregelen en lange termijn transities. Alleen door kennis te bundelen, verantwoordelijkheden te delen en samen te werken, kan worden gewerkt aan een robuust watersysteem en een gezonde bodem. De opgehaalde informatie uit de kennissessie van 25 september vormt de basis voor de kennissessie Verkennen natuurinclusieve landbouw.

3. Presentaties

Tjerk Hof – Agrariër

Tjerk Hof vertelt over zijn ervaringen met natuurinclusieve landbouw en kavelruil. Samen met zijn vrouw en zoon runt hij een modern melkveebedrijf in Oldeberkoop. Bij dit melkveebedrijf waar zo'n 170 melkkoeien grazen, draait alles om duurzaamheid en vernieuwing.

Tjerk levert melk aan FrieslandCampina, en dankzij de daling van zijn CO₂-uitstoot kan hij rekenen op hogere inkomsten. Zijn bedrijfsvoering is sterk gericht op inzicht en efficiëntie: veel data worden verwerkt in een SAP-programma, waardoor hij precies kan volgen hoe het bedrijf presteert. Op die manier kan hij natuurinclusieve maatregelen niet alleen goed onderbouwen, maar ook optimaal benutten. Volgens Tjerk is het bovendien belangrijk om te telen wat past bij de bodem — iets waar boeren via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) ook financieel voordeel uit kunnen halen. Het bedrijf beschikt over ruim 107 hectare grasland, waarvan een groot deel is ingezaaid met kruidenrijke mengsels. Dat levert niet alleen voedsaam voer op voor de koeien, maar versterkt ook de bodem, vermindert de behoefte aan kunstmest en draagt bij aan een robuuster ecosysteem.

Bovendien merkt Tjerk dat de koeien gezonder zijn en dat de melkproductie is toegenomen.

De overstap naar kruidenrijk grasland was echter geen spontane beslissing. De familie Hof heeft deze stap vijf jaar lang voorbereid. Eerst werden bodemonsters genomen om te bepalen welke mengsels het beste zouden gedijen op hun grond. Pas daarna volgde het inzaaien.

Ook over kavelruil deelt Tjerk zijn ervaringen. Hij benadrukt dat onderling vertrouwen tussen boeren essentieel is en dat niemand er financieel op achteruit mag gaan. Zelf werkte hij mee aan de Pilot Kavelruil Beekdal Linde, een project dat de mogelijkheden van kavelruil in het gebied onderzocht. Aan

deze pilot ging een verkenningsfase vooraf, waarin boeren de ruimte kregen om elkaar te leren kennen, samen te werken en vertrouwen op te bouwen. Tjerk wijst erop dat er bij zulke processen altijd onverwachte dingen kunnen gebeuren. Daarom is het volgens hem belangrijk om duidelijke afspraken te maken.

Gebiedscoöperatie Zuidoost Friesland (GCZOF) is een ander initiatief waar Tjerk actief aan mee werkt. Binnen deze coöperatie werken partijen als, natuurorganisatie en agrariërs samen aan een toekomstbestendig landschap. Ondernemerschap, sociale cohesie en biodiversiteit trekken in dit geval samen op.

Samen met andere partijen in Zuidoost Friesland (GCZOF) is de Werkgroep Vitale Landbouw DF Grensstreek opgericht. Binnen deze werkgroep worden portretten gemaakt van boeren die natuurinclusief werken. Het doel daarvan is dat andere boeren zich in deze voorbeelden kunnen herkennen en geïnspireerd raken om zelf een vijfjarenplan op te stellen.

Jeffrey Huizinga - Staatsbosbeheer

Jeffrey Huizinga verteld over hoe Staatsbosbeheer werkt aan natuurinclusieve landbouw. Hij stelt dat het belangrijk is om boeren enthousiast te maken voor natuurbeheer, op deze manier kan SBB samen met agrariërs natuurproducten aan de man brengen en kan de natuurlijke kringloop zo veel mogelijk gesloten worden. Staatsbosbeheer werkt bovendien met een pachtportaal. Op deze manier kunnen boeren extra gronden in bezit krijgen, natuurinclusieve boeren hebben in dit geval een streepje voor. Bij het toewijzen van pachtgronden wordt er naar zes criteria gekeken: afstand, kennis en opleiding, certificaten, subsidie, ervaring en verduurzaming landbouwgrond. Jeffrey verteld ook dat éénjarige pachtcontracten vaak niet een positieve invloed hebben op de biodiversiteit, dit omdat boeren dan te weinig tijd hebben om echt iets aan de gronden te doen. Het thema Natuurinclusieve landbouw is onlosmakelijk verbonden met één van de hoofdthema's van Staatsbosbeheer: Biodiversiteit.

4. Doel Verkennen natuurinclusieve landbouw:

- Herstellen van de biodiversiteit en natuur
- Kavelruil

Thema's

- **Herstellen van biodiversiteit en natuur**
  - Goed kijken naar de grond, weidevogel gebied is geschikt in nattere gebieden, kruidenrijke graslanden renderen beter op zandgronden
  - Kruidenrijk grasland is goed voor het organische stofgehalte in akkerlanden
  - De diversiteit tussen bouwlanden en akkerlanden biedt een kans voor de biodiversiteit
  - De eco-regeling Groene Braak is een manier om biodiversiteit te stimuleren
- **Kavelruil**
  - Door opschaling ontstaan er steeds meer kleine losse stukjes land (versnippering)
  - Kavelruil moet zinvol zijn, het vergroten van het huiskavel is het meest aantrekkelijk
  - a.s.r. is een grote pachter in het gebied
- **Balans tussen landbouw, natuur en waterbeheer**
  - Het gebied kampt met bodemdaling, CO₂-uitstoot en waterpeilproblemen.
  - Het streven is om het waterpeil te verhogen, maar dat heeft grote impact op bedrijfsvoering

- Boeren vragen om praktische, haalbare maatregelen en compensatie voor opbrengstverlies.
- Er is erkenning dat de landbouw een belangrijke rol speelt in het landschap, maar ook dat natuur- en klimaatdoelen mee moeten wegen.

5. Samenwerking en proces

- Boeren voelen zich vaak niet gehoord of niet serieus genomen; beleid wordt ervaren als te abstract of van bovenaf opgelegd. (Dit veroorzaakt een gebrek aan vertrouwen)
- Boeren ervaren dat Europees beleid te weinig ruimte laat voor maatwerk
- Beleidsmakers voelen zich op hun beurt soms klem tussen regels en uitvoering.
- Er is behoefte aan duidelijke communicatie, transparantie en meer tijd om beleid te vertalen naar de praktijk.
- Gebiedscommissies worden gezien als een kans om beleid concreet te maken en samen te werken aan lokaal gedragen oplossingen.
- Het belang van pilotprojecten en experimenten wordt genoemd: leren door te doen.
- Provincie wordt niet gezien als geschikte trekker, initiatief moet bij de boer liggen
- Oprichten commissie/samenwerkingsverband waarin gebiedspartijen hun ervaringen en expertise kunnen delen (kijk naar GCZOF)

6. Gebiedsopgaven

- **Herstellen biodiversiteit en natuur:**
  - Weidevogel gebieden creëren in natte gebieden
  - Kruidenrijke graslanden creëren op zandgronden
  - Inzetten groene braak
  - Diversiteit tussen bouwlanden en akkerlanden benutten
- **Kavelruil**
  - Kavelruil inzetten tegen versnippering en effectief natuurbeheer
  - Kavelruil inzetten om huiskavel te vergroten

7. Maatregelen voor korte en lange termijn

- Het oprichten van gebiedscommissies/ samenwerkingsverbanden (kijk naar GCZOF)
- Eén op één gesprekken met boeren om vertrouwen op te bouwen en te werken aan een vijfjaren plan (lokale initiatieven/ pilots als bouwsteen)
- Duidelijke communicatie en verwachtingsmanagement richting agrariërs en lokale bewoners.

8. Conclusie

De kennissessie Verkennen natuurinclusieve landbouw heeft duidelijk gemaakt dat de uitdagingen en kansen voor agrariërs in de Trynwâlden nauw verweven zijn met biodiversiteit, natuurinclusieve landbouw, kavelruil en waterbeheer. Praktijkervaringen, zoals die van Tjerk Hof, laten zien dat een doordachte en stapsgewijze aanpak — bijvoorbeeld bij de overstap naar kruidenrijk grasland of deelname aan kavelruilprojecten — zowel ecologische als economische voordelen kan opleveren. Staatsbosbeheer benadrukt daarnaast het belang van samenwerking en langdurige inzet om biodiversiteit effectief te herstellen.

Uit de sessie blijkt ook dat vertrouwen en communicatie tussen boeren, beleidsmakers en andere gebiedspartijen cruciaal zijn. Er is behoefte aan lokaal gedragen oplossingen, pilots en samenwerkingsverbanden waarin kennis en ervaring worden gedeeld. Alleen door deze gezamenlijke aanpak kunnen natuurinclusieve maatregelen worden geïntegreerd, bodemdaling en CO₂-uitstoot worden beperkt, en tegelijkertijd het waterbeheer en de landbouwproductie in balans blijven. De sessie onderstreept daarmee dat de overgang naar een duurzame en vitale landbouw alleen succesvol is als ecologie, economie en samenwerking hand in hand gaan.

9. Vervolgafspraken

- Het opzetten van een pilot met Evert Veenstra (een één op één gesprek)
- Moment inplannen met grondeigenaren die 6 oktober afwezig waren (a.s.r. bijvoorbeeld)

10. Planning

- **16 oktober:** Kennissessie 3,
Herstel landschapselementen, groen erfgoed en agroforestry
- **23 oktober:** Concept gebiedsperspectief per mail
- **6 november:** Ambtelijke reactie gebiedsperspectief
- **12 november:** Inspiratieavond draagvlak
- **20 november:** Bestuurlijke afstemming
- **medio december** Bestuurlijk besluit